

Με τη σύμπραξη των δυνάμεων της Αντάντ, το με έδρα της Θεσσαλονίκη κράτος της Εθνικής Άμυνας απλώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας και στα νησιά. Όμως, το κράτος της Αθήνας εξακολουθούσε να κρατά ουδετερότητα. Από τον Αύγουστο (1916), πρωθυπουργός ήταν ο Νικόλαος Καλογερόπουλος (1852 – 1927). Οι σύμμαχοι της Αντάντ του έδειξαν ότι δεν τον εμπιστεύονται. Παραιτήθηκε, για να αναλάβει ο καθηγητής Σπυριδών Λάμπρος (1851 – 1919) που προκάλεσε στη συμμαχία ακόμα μεγαλύτερη δυσπιστία. Στις 10 Οκτωβρίου 1916, του απέστειλε τελεσίγραφο, ζητώντας τον παροπλισμό των βαριών πολεμικών πλοίων, τη σ' αυτήν παράδοση των ελαφρών και την επιβολή ελέγχου στις σιδηροδρομικές συγκοινωνίες. Πριν να πάρουν απάντηση στο τελεσίγραφό τους, οι σύμμαχοι της Αντάντ απαίτησαν και την παράδοση οπλισμού του ελληνικού στρατού. Η κυβέρνηση Λάμπρου απέρριψε τελεσίγραφο και απαίτηση.

Πολεμικά πλοία του γαλλικού στόλου υπό τον ναύαρχο Φουρνιέ, έπιασαν στον Πειραιά και, στις 18 Νοεμβρίου 1916, αποβίβασαν 3.000 άνδρες. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η κυβέρνησή του παρέταξαν 15.000 άνδρες να φυλάνε τις προσβάσεις από τον Πειραιά στην Αθήνα. Οι Γάλλοι προχώρησαν ως το Θησείο όπου συγκρούστηκαν με τους Έλληνες. Καθώς και οι δυο πλευρές μετρούσαν νεκρούς, αργά το μεσημέρι, ο Κωνσταντίνος προσφέρθηκε να παραδώσει έξι πυροβολαρχίες. Ο Φουρνιέ δέχτηκε και οι εχθροπραξίες σταμάτησαν για να ξαναρχίσουν το απόγευμα. Αυτή τη φορά, οι Γάλλοι είχαν και τη βοήθεια των κανονιών που από τα πλοία βομβάρδιζαν την Αθήνα. Η σύρραξη σταμάτησε αργά τη νύχτα, όταν τα βρήκαν ο Κωνσταντίνος και οι πρεσβευτές των χωρών της Αντάντ. Οι Γάλλοι αποσύρθηκαν.

Ήταν η ώρα να δράσουν οι «αντιβενιζελικοί». Ξεκίνησαν πανηγυρίζοντας την απόσυρση των Γάλλων και συνέχισαν με επιθέσεις εναντίον γνωστών βενιζελικών, λεηλατώντας σπίτια και καταστήματα και κακοποιώντας πολίτες. Ο δήμαρχος Αθηναίων, Εμμανουήλ Μπενάκης, μόλις που πρόλαβε να γλιτώσει το λιντσάρισμα. Άλλοι δολοφονήθηκαν ως πράκτορες της Αντάντ. Ο πρωθυπουργός φέρεται να δήλωσε «τακτοποιούμε τα του οίκου μας», ενώ οι επικεφαλής των συμμοριών κραύγαζαν «ο φονεύων βενιζελικόν δεν φονεύει άνθρωπον». Ήταν τα έκτροπα που ονομάστηκαν «Νοεμβριανά».

Τον ίδιο καιρό, το κράτος της Θεσσαλονίκης απλωνόταν, ενώ η κυβέρνησή του Βενιζέλου κήρυσσε τον πόλεμο εναντίον των κεντρικών αυτοκρατοριών. Το κράτος της Αθήνας τελούσε κάτω από τον ναυτικό αποκλεισμό του στόλου της Αντάντ. Η κυβέρνηση Λάμπρου υπέβαλε παραίτηση. Ανέλαβε πάλι κυβέρνηση Ζαΐμη (21 Απριλίου 1917).

Ο συμμαχικός στόλος κυριεύσε τον Ισθμό της Κορίνθου, πλοία του κατέπλευσαν στον

Πειραιά και (στις 27 Μαΐου), ο Γάλλος βουλευτής, Κάρολος Ζονάρ (1857 - 1927), δήλωσε πως είναι ο ύπατος αρμοστής στην Ελλάδα και επέδωσε τελεσίγραφο στην κυβέρνηση Ζαΐμη. Στις 30 Μαΐου, ο Κωνσταντίνος παραιτήθηκε υπέρ του δευτερότοκου 24χρονου γιου του, Αλέξανδρου, κι έφυγε από τη χώρα. Στις 11 Ιουνίου 1917, οι Γάλλοι κατέλαβαν την Αθήνα. Στις 14, έφθασε από τη Θεσσαλονίκη ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ανέλαβε πρωθυπουργός ολόκληρης της Ελλάδας. Ο Αλέξανδρος φάνηκε να είναι ενθουσιασμένος με την εξέλιξη. Μπροστά του όμως είχε λιγότερο από δυόμισι χρόνων ζωή.

Το μακεδονικό μέτωπο

Με άδεια που η κυβέρνηση Βενιζέλου πρόλαβε να χορηγήσει, πριν να ανατραπεί, οι δυνάμεις της Αντάντ είχαν αποβαβάσει στη Θεσσαλονίκη δυο γαλλικές μεραρχίες και μια βρετανική που αποχώρησαν από τα Δαρδανέλια (Οκτώβριος 1915). Αρχηγός της συμμαχικής δύναμης ήταν ο Γάλλος στρατηγός, Μαυρίκιος Σαράιγ. Τον επόμενο χρόνο, οι δυνάμεις του είχαν ενισχυθεί. Αρχικός σκοπός του ήταν να προστατεύει τη σιδηροδρομική γραμμή από τη Θεσσαλονίκη ως τα Σκόπια. Ένα χρόνο αργότερα (Οκτώβριος 1916), η Σερβία δεχόταν τριπλή εισβολή από Γερμανούς, Αυστριακούς και Βουλγάρους. Ζήτησε επειγόντως βοήθεια. Ο Σαράιγ έσπευσε με δυνάμεις του να αποκόψει τους Βούλγαρους που προέλαυναν μέσα στο σερβικό έδαφος αλλά τους βρήκε μπροστά του. Η προσπάθειά του να διευκολύνει τη σερβική υποχώρηση προς τον Νότο απέτυχε. Αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Ελλάδα. Στις 12 Δεκεμβρίου, η επιστροφή είχε ολοκληρωθεί. Στις 18, είχε οργανωθεί η άμυνα της ευρύτερης περιοχής Θεσσαλονίκης σε μια πιθανή επίθεση.

Επίθεση των κεντρικών αυτοκρατοριών εναντίον της Ελλάδας δεν υπήρξε. Ο Σαράιγ δέχτηκε υπό τις διαταγές του και τις λοιπές συμμαχικές δυνάμεις που έφυγαν από τα Δαρδανέλια αλλά και ενισχύθηκε με νέες. Τον Ιούλιο του 1916, το μέτωπο της Θεσσαλονίκης, αν και βρισκόταν σε απραξία, αριθμούσε 152.000 Αγγλογάλλους.

Προκειμένου να αποφευχθεί ενίσχυση των γερμανικών θέσεων στο δυτικό μέτωπο, ο Σαράιγ διατάχθηκε να προχωρήσει σε επιχειρήσεις που θα εξανάγκαζαν τις κεντρικές αυτοκρατορίες να διατηρούν στρατό στα σύνορα με την Ελλάδα. Οι Αγγλογάλλοι ανοίχτηκαν ως την Έδεσσα και το Κιλκίς, χωρίς να αποτρέψουν μεταφορά εχθρικών δυνάμεων στο δυτικό μέτωπο. Από τον Σαράιγ ζητήθηκε να προχωρήσει σε επιθέσεις.

Προετοιμαζόταν γι' αυτές και ταυτόχρονα προσπαθούσε να απαλλαγεί από την παρουσία ελληνικών δυνάμεων στα σύνορα, καθώς δεν μπορούσε να είναι βέβαιος για τις διαθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης, όταν οι Βούλγαροι φάνηκαν στη Μακεδονία. Στις 13/26 Μαΐου 1916, πήραν το οχυρό του Ρούπελ που δεσπόζει στην κοιλάδα του Στρυμόνα. Ο Σαράιγ ανέπτυξε τις δυνάμεις του απέναντι στους Βούλγαρους. Γαλλοβρετανικό τελεσίγραφο (21 Ιουνίου 1916) απαίτησε από την κυβέρνηση να αποστρατεύσει τον ελληνικό στρατό, προκειμένου ο Σαράιγ να έχει ελευθερία κινήσεων. Όσο να επέλθει κάποια συνεννόηση, οι Βούλγαροι εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία (Αύγουστος 1916) και την κατέλαβαν. Τους σταμάτησαν οι Αγγλογάλλοι στον Στρυμόνα αλλά το εκεί Δ' Σώμα στρατού παραδόθηκε δίχως μάχη. Οι άνδρες του μεταφέρθηκαν στη Γερμανία ως «φιλοξενούμενοι».

Η βουλγαρική κατάρρευση

Μεσολάβησε το κίνημα της Εθνικής Άμυνας και η είσοδος του κράτους της Θεσσαλονίκης στον πόλεμο. Στο ίδιο διάστημα, στην περιοχή έφθασαν σερβικές δυνάμεις που βρίσκονταν στην Κέρκυρα από την εποχή της άτακτης υποχώρησής τους. Με μπροστάρηδες τους Σέρβους, ξεκίνησε στις 11 Σεπτεμβρίου επίθεση δυτικά του Αξιού. Διέσπασε το μέτωπο των Βουλγάρων. Με συνεχείς μάχες, οι Σέρβοι, υποστηριζόμενοι από τον αγγλογαλλικό στρατό και δυνάμεις Ρώσων και Ιταλών, που έφθασαν εκεί προελαύνοντας από την Αλβανία, ανέκτησαν το Μοναστήρι, πρώτη σημαντική πόλη που ξαναπήραν (19 Νοεμβρίου 1916). Ο χειμώνας διέκοψε τις επιχειρήσεις και ο Σαράιγ δραστηριοποιήθηκε στην οργάνωση της άμυνας του μετώπου. Ως τον Σεπτέμβριο του 1918 δεν επρόκειτο να αλλάξει.

Η άνοιξη του 1917 βρήκε τους συμμάχους της Αντάντ να διαθέτουν στην περιοχή οκτώ γαλλικές μεραρχίες, έξι βρετανικές, έξι σερβικές, 1,5 ιταλική, δυο ρωσικές ταξιαρχίες και το σώμα στρατού της Εθνικής Άμυνας. Όμως, όλες οι συμμαχικές επιθέσεις στη διάρκεια του 1917 είτε αποκρούστηκαν είτε απέφεραν μικρά αποτελέσματα που κι αυτά χάθηκαν ύστερα από γερμανοβουλγαρικές αντεπιθέσεις. Έγινε σαφές ότι η διστακτικότητα του Σαράιγ δεν επέτρεπε χειροπιαστά αποτελέσματα. Η κυβέρνηση Κλεμανσό τον ανακάλεσε τον Δεκέμβριο με το αιτιολογικό «γενικής φύσης συμβάντων». Νέος αρχηγός των συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη ανέλαβε ο στρατηγός Γκιγιωμαί (Guillaumat).

Του πήρε χρόνο να προετοιμαστεί και να λάβει έγκριση για τα σχέδια επιχειρήσεων που υπέβαλε. Κάτω από την ηγεσία του ήδη αντιστράτηγου Εμμανουήλ Ζυμπρακάκη, ηγετικού παράγοντα στην επανάσταση της Εθνικής Αμυνας, ελληνικό στράτευμα με 126 κανόνια και με αγγλογαλλική επικούρηση, επιτέθηκε στο ύψωμα Σκρα (17/30 Μαΐου 1918), ΝΔ της Γευγελής, και το πήρε. Σκοτώθηκαν εξακόσιοι άνδρες και τραυματίστηκαν 1.700. Τον Ιούλιο, ο Γκιγιόμα αντικαταστάθηκε από τον Φρανσέ ντ' Εσπερέ (Esperrey).

Ως τον Σεπτέμβριο, από τους περίπου 700.000 άνδρες των κεντρικών δυνάμεων επιζούσαν περίπου 200.000 μάχιμοι. Και από τους 574.000 της Αντάντ που είχαν σταλεί εκεί, υπήρχαν 157.000. Προστέθηκαν σ' αυτούς και 180.000 των δέκα ελληνικών μεραρχιών. Οι Βούλγαροι είχαν φθάσει στα όρια της αντοχής τους, μουρμούριζαν εναντίον της γερμανικής διοίκησης και είχαν τους ηγέτες τους διχασμένους. Στην απέναντι μεριά, οι δυνάμεις της Αντάντ υπερείχαν ελαφρά στο πυροβολικό και πλήρως στην αεροπορία.

Η συμμαχική επίθεση ξέσπασε στις 14 Σεπτεμβρίου 1918. Στις 21, το βουλγαρικό μέτωπο δυτικά του Αξιού και Δοϊράνης Αξιού είχε καταρρεύσει. Κι ενώ οι Βούλγαροι υποχωρούσαν άτακτα, τα βρετανικά αεροπλάνα σκορπούσαν τον θάνατο. Το ίδιο συνέβαινε και στο ΒΑ μέτωπο όπου δρούσε ο ελληνικός στρατός. Οι κατεχόμενες από τους Βούλγαρους σερβικές πόλεις έπεφταν η μια μετά την άλλη. Στις 29 του μήνα, Γάλλοι πήραν τα Σκόπια. Από τα ΝΑ, οι Βρετανοί μπήκαν στην ίδια τη Βουλγαρία. Από τις 26 είχαν πάρει τη Στρώμνιτσα, ενώ οι Σέρβοι είχαν κυριεύσει το Κουμάνοβο.

Οι Βούλγαροι ζήτησαν ανακωχή. Στις 29, παραδόθηκαν οριστικά. Οι Σέρβοι συμπλήρωσαν την ανάκτηση της πατρίδας τους, ενώ αγγλικά στρατεύματα προέλαυναν μέσα από τη Θράκη. Πρόλαβαν να φτάσουν ως τον Έβρο και να κυριεύσουν προγεφυρώματα της ανατολικής όχθης του.

Η συμμαχική προέλαση συνεχίστηκε μέσα από τη Βουλγαρία κι οδήγησε στην απελευθέρωση της Ρουμανίας. Το παιχνίδι είχε χαθεί για τις κεντρικές αυτοκρατορίες, καθώς το μέτωπο είχε καταρρεύσει και στη Δύση, όπου μεσουρανούσε το άστρο του στρατηγού Φος.

(τελευταία επεξεργασία, 8.5.2009)